

INTERESUL SUPERIOR AL FIINȚEI UMANE ȘI PRACTICILE EUGENICE – DIN PERSPECTIVĂ TEORETICĂ ȘI JURISPRUDENȚIALĂ

Conf. dr. Roxana MATEFI¹

Abstract

The paper analyses a controversial issue, namely the eugenics, whose evolution faced a radical change, mainly in terms of legal regulations. Being introduced as a notion in 1883 by the English sociologist and psychologist, Francis Galton, the concept has much older roots, and it could be briefly defined as the practices aiming to genetically improve of human beings.

Keywords: *eugenics, human being, superior interest, genetic improvement, controversy.*

I. Introducere

Noțiunea de „eugenie” a fost inventată în anul 1883 de Francis Galton, deși „conceptul exista anterior, în jurul anului 400 î.Hr., sugerând aplicarea principiilor reproducerii selective asupra ființelor umane”². Sub aspect etimologic, termenul derivă din cuvintele grecești *eũeu*, adică bun și *γένοσγενος*, însemnând naștere.

Potrivit Dicționarului general al limbii române, eugenia este definită drept “teoria care preconizează ameliorarea populațiilor umane prin măsuri genetice (sterilizarea, interdicția de a procrea etc.)”³.

Practicile eugenice au fost și continuă să fie, fără putință de tăgadă, un subiect extrem de controversat, prin prisma consecințelor pe care le presupun, iar viziunea societății și legiuitorului a cunoscut modificări substanțiale în timp. Se impune a aminti, în acest context, poate una dintre cele mai faimoase cauze în materie de eugenie, respectiv cauza *Buck vs Bell*.

¹ Universitatea Transilvania din Brașov.

² N. Sfetcu, *Eugenia. Trecut, prezent, viitor* [Eugenics. Past, Present, Future], 2018 apud <https://books.google.ro/books?id=MXZKDwAAQBAJ&pg=PT3&lpg=PT3&dq=platon+si+principiile+de+reproducere+selectiva&source=bl&ots=i0siQvt2Jd&sig=ACfU3U0FLhZxLyzn5t3RFpK1VnH3hucErw&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwiJKDh6YbhAhWN1aYKH1hCcAQ6AEwAXoECAIQAQ#v=onepage&q=platon%20si%20principiile%20de%20reproducere%20selectiva&f=false>.

³ V. Breban, *Dicționar general al limbii române*, Ed. Enciclopedică, București, 1992, p. 336.

Potrivit deciziei din 22 mai 1927, care a fost pronunțată în acest caz, „Curtea supremă a Statelor Unite a confirmat o lege din statul Virginia care prevedea sterilizarea eugenică pentru persoanele considerate genetic necorespunzătoare”⁴, reținând că petenta, Carrie Buck este „potențialul părinte al unui urmaș inadecvat sub aspect social, de natură să o afecteze, astfel că poate fi sterilizată sexual fără a-I afecta sănătatea generală și că bunăstarea ei și cea a societății va fi promovată prin sterilizarea ei”⁵.

De menționat este și „*Legea pentru prevenirea urmașilor bolnavi ereditari*” adoptată la 14 iulie 1933, la scurt timp după instaurarea regimului nazist, în Germania, lege care a deschis practic ușa către practicile de selecție genetică care au urmat

II. Prioritatea ființei umane în reglementarea Convenției de la Oviedo

Una dintre cele mai relevante reglementări în materie de eugenie o reprezintă *Convenția privind drepturile omului și biomedicina*, cunoscută și sub numele de *Convenția de la Oviedo*, din anul 1997, care consacră prioritatea ființei umane.

În cel de-al doilea articol al său, Convenția prevede în mod expres că „interesele și bunăstarea ființei umane vor prevala asupra intereselor singulare ale societății sau ale științei” și „orice formă de discriminare împotriva unei persoane pe motivul patrimoniului său genetic este interzisă”⁶.

În acord cu dispozițiile art. 13 din Convenție „o intervenție care are ca obiect să modifice genomul uman nu poate fi întreprinsă decât pentru scopuri preventive, de diagnosticare sau terapeutice și numai dacă ea nu urmărește să introducă nici o modificare în genomul unui descendent”.

În contextul prezentei analize, se impune a menționa și dispozițiile art. 12 din Convenția de la Oviedo, potrivit căreia „nu se va putea proceda la teste predictive de boli genetice sau care slujesc fie la depistarea unui subiect purtător al unei gene care provoacă o boală, fie pentru a detecta o predispoziție sau o susceptibilitate genetică pentru o anumit boală decât numai din motive de sănătate sau de cercetare medicală, și sub rezerva unor sfaturi genetice corespunzătoare”.

III. Practicile eugenice în reglementarea Codului civil român

Odată cu intrarea în vigoare a actualului Cod civil român, drepturile personalității sunt expres reglementate, beneficiind de un spațiu larg, noua reglemen-

⁴ <http://www.eugenicsarchive.org/html/eugenics/static/themes/39.html>.

⁵ *Idem*.

⁶ Art. 11 din Convenția de la Oviedo.

tarea consacrand „un număr important de articole având ca obiect și ca finalitate respectul ființei umane”⁷.

În contextul garantării drepturilor la viață, la sănătate și integritate ale persoanei, legiuitorul interzice în mod expres atingerile aduse speciei umane, scoțând în afara legii “orice practică euristică prin care se tinde la organizarea selecției persoanelor”⁸.

Legiuitorul român reglementează pe larg, în cuprinsul art. 63 C. civ., intervențiile asupra caracterelor genetice, interzicând în primul alineat al textului de lege indicat „intervențiile medicale asupra caracterelor genetice având ca scop modificarea descendenței persoanei”, fiind exceptate doar acele intervenții ce privesc prevenirea și tratamentul bolilor genetice.

O interdicție expresă vizează, totodată și „crearea unei ființe umane genetic identice unei alte ființe umane vii sau moarte, precum și crearea de embrioni umani în scopuri de cercetare”⁹, precum utilizarea tehnicilor de reproducere umană asistată medical în vederea alegerii sexului viitorului copil¹⁰. În această ultimă ipoteză, singura excepție prevăzută de legiuitor este situația evitării unei boli ereditare grave legate de sexul acestuia.

Legiuitorului Codului nostru civil i-au servit ca sursă de inspirație, în această materie, dispozițiile Codului civil francez, cu care prezintă numeroase similitudini. Astfel, potrivit art. 16 C. civ. francez, „legea garantează prioritatea ființei umane, interzicând orice atingere adusă demnității sale și garantează respectul ființei umane de la începutul existenței sale”.

În acord cu art. 16-4 C. civ. francez „nimeni nu poate aduce atingere integrității speciei umane. Orice practică euristică care tinde la organizarea selecției ființelor umane este interzisă. Este interzisă orice intervenție care are ca scop nașterea unui copil genetic identic cu o altă persoană, în viață sau decedată. Cu excepția cercetării care are ca scop prevenirea și tratarea bolilor genetice, nici o transformare nu poate fi făcută caracterelor genetice cu scopul de a modifica descendența ființei umane.”

IV. Diagnosticul genetic de preimplantare și selecția euristică

Unul dintre drepturile fundamentale care se bucură de protecția Convenției Europene a Drepturilor Omului este și dreptul la viață privată și de familie, pe care îl găsim reglementat în cuprinsul art. 8 din CEDO, potrivit căruia „Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a

⁷ T. Prescure, R. Matefi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 300.

⁸ Art. 62 alin. (2) C. civ.

⁹ Art. 63 alin. (2) C. civ.

¹⁰ A se vedea art. 63 alin. (3) C. civ.

corespondenței sale. 2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora”.

Sfera de cuprindere a acestui drept astfel cum rezultă aceasta din analiza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului este una largă, intrând sub protecția sa inclusiv dorința părinților de a concepe un copil neafectat de o boală genetică ai căror purtători sănătoși sunt și de a folosi tehnologia reproducerii asistate și diagnosticul genetic de preimplantare, astfel cum s-a reținut în cauza *Costa c Italia*, pe care o vom prezenta pe scurt, spre exemplificare.

Aspectele pe care le ridică speța în cauză sunt unele complexe și cel puțin controversate la o primă vedere, implicând inclusiv chestiuni ce ridică inclusiv problematica selecției eugenice.

În speța amintită petenții, purtători sănătoși ai fibrozei chistice, s-au adresat CEDO, în temeiul art. 8 și 14 din Convenție, invocând faptul că nu au acces la diagnosticul genetic de preimplantare, în scopul selectării unui embrion neafectat de boală.

După nașterea fiicei lor, în anul 2006, petenții, au aflat că sunt purtători sănătoși ai fibrozei chistice, iar copilul s-a născut cu această boală. În februarie 2010, când reclamanta a rămas din nou însărcinată, petenții dorind să dea naștere unui copil sănătos, neafectat de boala genetică, au făcut un test prenatal și au decis să întrerupă sarcina pe motive medicale.

Petenții doreau să recurgă la tehnologia reproducerii asistate și la diagnosticul genetic de preimplantare, înainte ca petenta să rămână însărcinată din nou. Însă, potrivit legii italiene nr. 40/19 februarie 2004, tehnologia reproducerii asistate era accesibilă doar cuplurilor sterile sau infertile, folosirea diagnosticului genetic de preimplantare fiind interzisă total. Printr-un decret din 11 aprilie 2008, Ministerul Sănătății a extins accesul la tehnologia reproducerii asistate și la cuplurile care suferă de boli virale transmisibile pe cale sexuală (precum virusul HIV, sau hepatita B și C), pentru a le permite să conceapă copii fără riscul contaminării femeii și/sau fătului, inerent în concepția pe cale naturală.

Întemeindu-se pe dispozițiile art. 8 din CEDO, petenții au invocat violarea dreptului lor la viață privată și de familie, în sensul că singurul lor mijloc de a avea un copil neafectat de boală ai căror purtători sănătoși sunt, era acela de a concepe pe cale naturală și de a întrerupe sarcina medical atunci când diagnosticul prenatal indica faptul că fătul era afectat.

Guvernul italian s-a apărat arătând că, prin reglementarea accesului la diagnosticul genetic de preimplantare, statul a avut în vedere sănătatea copilului și a femeii, aceasta din urmă fiind susceptibilă de depresie urmare a stimulării ovariene și extragerii de ovule. Mai mult, decizia a fost luată pentru a proteja

demnitatea și libertatea de conștiință a profesioniștilor medicali și preîntâmpina riscul selecției eugenice.

În aprecierea Curții, dorința petenților de a concepe un copil neafectat de o boală genetică ai căror purtători sănătoși sunt și de a folosi tehnologia reproducerii asistate și diagnosticul genetic de preimplantare, în acest scop, atrage protecția oferită de articolul 8, întrucât această alegere este o formă a vieții private și de familie¹¹.

V. Concluzii

O privire comparativă, asupra legislației care a reglementat, în timp, practicile eugenice, dar și asupra jurisprudenței în materie, aduce în prim plan o schimbare radicală de optică și abordare. De la *Legea pentru prevenirea urmașilor bolnavi ereditari*, adoptată la după instaurarea regimului nazist, în Germania, în anul 1933 și până la *Convenția privind drepturile omului și biomedicina (Convenția de la Oviedo)*, din anul 1997, saltul este de netăgăduit. Treptat, legislațiile interne ale statelor au fost aduse în acord cu tendințele internaționale, care acordă prioritate interesului superior al ființei umane, în detrimentul intereselor singulare sau celor ale științei, interzicând orice formă de discriminare a unei persoane având la bază patrimoniul său genetic.

Un pas important în legislația noastră națională s-a făcut prin introducerea în Codul civil român în vigoare a unui capitol distinct, consacrat respectului datorat ființei umane și drepturilor ei inerente, capitol care nu omite să reglementeze și aspectele privind practicile eugenice.

În ciuda pașilor importanți făcuți sub aspect legislativ în această materie, la nivel internațional, totuși din analiza jurisprudenței rezultă că problematicile care se pot ivi în practică sunt extrem de complexe, impunând o evoluție constantă a legislației în domeniu, raportată la provocările realităților prezente.

Bibliografie

Codul civil român.

Convenția de la Oviedo.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

V. Breban, Dicționar general al limbii române, Ed. Enciclopedică, București, 1992.

¹¹[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-112993\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\).

T. Prescure, R. Matefi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2012.

N. Sfetcu, *Eugenia. Trecut, prezent, viitor*, 2018.

<https://books.google.ro/books?id=MXZKDwAAQBAJ&pg=PT3&lpg=PT3&dq=platon+si+princiile+de+reproducere+selectiva&source=bl&ots=iosiQvt2Jd&sig=ACfU3U0FLhZxLyzn5t3RFpK1VnH3hucErw&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwiJjKDh6YbhAhWN1aYKHx1hCcAQ6AEwAXoECAIQAAQ#v=onepage&q=platon%20si%20princiile%20de%20reproducere%20selectiva&f=false>.

<http://www.eugenicsarchive.org/html/eugenics/static/themes/39.html>.

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-112993"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).